

**Vefatının 40.
Yılında
Prof. Dr.
Mümtaz
Turhan**

Hasan Seçen
26 Aralık 2009
Türk Ocağı-Erzurum

1908-1969

Vefâ...

Tertip Komitesi Başkanı:
Prof. Dr. M. Çağatay
ÖZDEMİR

Vefâ... Türkiye'nin ilk sosyal bilimler lisesi 2003-2004

» pansiyon binamız

Millî Eğitim Bakanı Nimet ÇUBUKÇU'nun Mesajı

" Değişmenin ve gelişmenin anahtarı olan EĞİTİM, bireyin ve toplumun gelişmesini sağlayan, ekonomik kalkınmayı destekleyen, maddi ve manevi kültürel değerlerimizi koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktaran, olmazsa olmaz, vazgeçilemez ve ertelenemez bir süreçtir. "

devamı...

» burası geleceğiniz...

2003-2004 Öğretim Yılı'nda kültürel ve sosyal anlamda daha zengin bir nesil yetiştirmek amacıyla yola çıktık.

Doğumu, ilk, orta ve lise tahsili

- 1908, Erzurum, Akçataş köyünde doğdu.
- 1916, Kayseri'ye göç, İlkokul, Ortaokul tahsili
- Bursa→Ankara, 1927, Lise tahsili
- 1928, İstanbul Üniversitesi→Almanya

Almanya tahsili : Sınıfın güneşi

1928-1935 :

Heidelberg, Berlin, Frankfurt

Üniversitelerinde lisans,

Frankfurt Üniversitesi'nde "Derinlik
İdrâki" konulu araştırmasıyla doktora
derecesi.

Yurda dönüş...

- 1936, İstanbul Üniversitesi.
- Prof. Dr. Wilhelm Peters ile birlikte Tecrübî Psikoloji kürsüsünü kuruşu
- Tecrübî psikolojide doçent, 1939

İkinci doktora: İngiltere

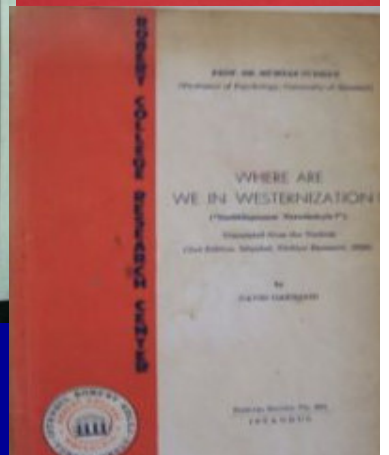
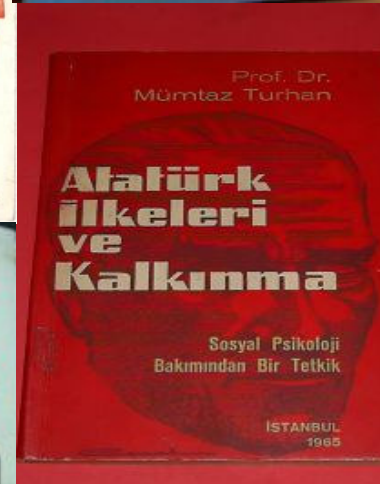
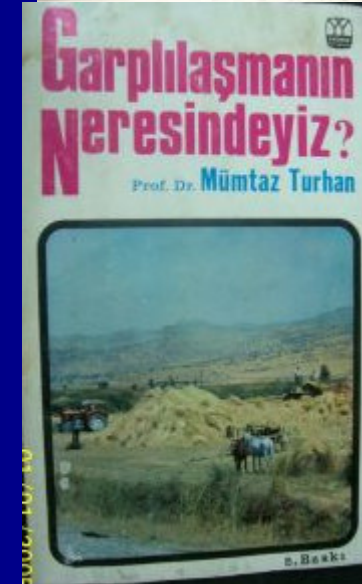
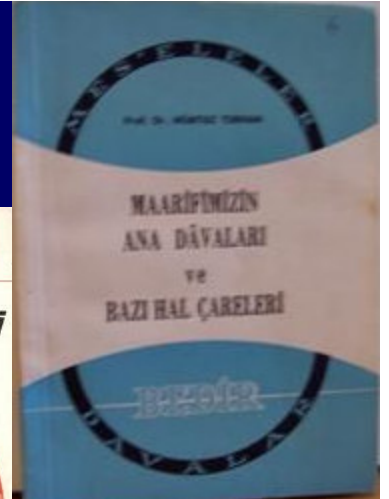
- 1944-1948, **British Council** bursuyla Cambridge Üniversitesi, sosyal psikoloji alanında “**Kültür Değişimleri**” konulu doktora;

1948-1969: İstanbul Üniversitesi

- 1948, İstanbul Üniversitesi
- 1951, Profesör
- 1953-vefatına kadar Tecrübî Psikoloji kürsüsü başkanı
- 1948-1951, Birleşmiş Milletler Sosyal Komisyonu'nda Türkiye Temsilcisi
- Türk Psikoloji Derneği Başkanlığı
- Sosyoloji Derneği, Muallimler Birliği, Türk Ocağı, Türkiye Turist Derneği üyeliği

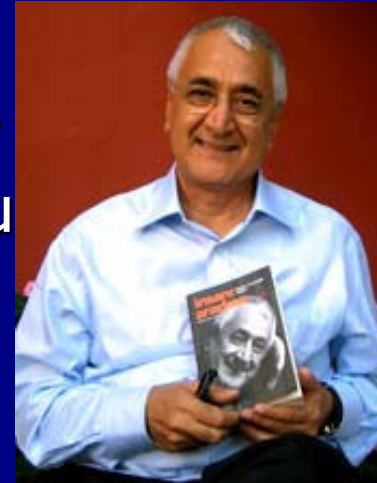
Eserleri: kitap halinde basılanları

- Yüz İfâdelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübî Bir Tetkik (Doçentlik Tezi), 1941
- Kültür Değişmeleri, 1951
- Maarifimizin Ana Dâvaları ve Bazı Hâl Çareleri, 1954
- Garplılaşmanın Neresindeyiz? 1958
- Toprak Reformu ve Köy kalkınması, 1964,
- Atatürk İlkeleri ve Kalkınma, 1965
- Üniversite Problemi, 1967
- Cemiyet İçinde Fert (tercüme), 1970
- İctimaî değişimler ve İctimaî Bünye (Tamamlayamadığı eseri).

Örnek Hoca...Öğrencileri

- Prof. Dr. Erol Güngör
- Prof. Dr. Yılmaz Özakpınar
- Prof. Dr. Beğlan Toğrol
- Prof. Dr. Sabri Özbaydar
- Prof. Dr. Belma Özbaydar
- Prof. Dr. Doğan Cüceloğlu
- Prof. Dr. Alev Arık

Garplılaşma dâvasına bakışı

Garplılařma
Bitmiřtir.

Garbın hakikî unsurlarını
almadık.

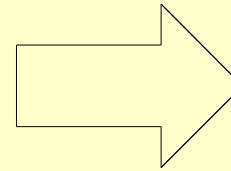
Biz Garplılaşamayız.

Turhan'ın birinci gruba cevabı

- Cumhuriyet devrimleri **iki yüz seneden beri devam eden** bir cehdin o zamanın şartlarına ve içtimai seviyesine göre oluşan düşüncelerin mahsulüdür.
- Ancak bunların **ayarlanması, geliştirilmesi ve tamamlanması** icap eder. Eğer bunlar hiç değişmez diyecek olursak yıkmaya çalıştığımız taassup zihniyetinin yerine **yeni bir taassup** ortaya koyarız.

Eksikler...

Kurumlar,
iktisadi nizam,
üretim ve tüketim
araçları,
dünya görüşü.

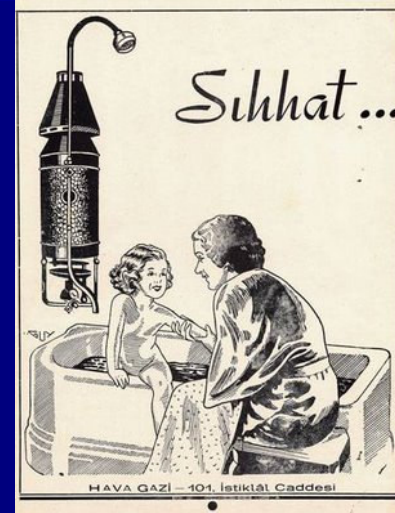

Hayat tarzı,
kanun,
teşkilat,
âdet,
kıyafet
ve yaşayış tarzları

Eksikler...

- Memleketin **malî kaynaklarını** geliştirmeden batılı gibi üretmek ve tüketmek ahlâk kaidelerini ve kıymet hükümlerini alt üst eder!
- Bir **medeniyet değiştirme** esnasında içtimai, iktisadi ve fikir meselelerinde sayısız problem ortaya çıkar. Bunları halledecek **1. sınıf bilim adamları** ve bunları yetiştirecek **bilimsel kurumlara** ihtiyaç vardır ...

Antik Yunan ve Roma'dan işe başlayalım diyenlere cevabı ...

Batı medeniyeti bir hristiyan medeniyetidir, diyenlere cevabı...

- **Şark'taki hristiyanlar** niçin aynı medeniyeti kuramadılar?
- **Rusya**, niçin büyük travmalar yaşayarak batılılaşabildi?
- **Japonya**, hristiyan mıdır?
- **İslam**, kendi zamanının en güçlü medeniyetini nasıl kurabildi?

Garp medeniyeti iflâs etmiştir, diyenlere cevâbı-1

- 250 yıllık batılılaşma tarihimizde **Ziya Gökalp'dan başka** batının ne olduğunu anlayan biri olmamıştır.

Garp medeniyeti iflâs etmiştir, diyenlere cevâbı-2

- İlmin zaafı değil bilakis **kuvvetlenmesi** söz konusudur.
- **Manevi kıymetlere** yönelme ihtiyacı da bu korkudan doğmaktadır.

Bilim

Manevî
kıymetler

Garp medeniyeti iflâs etmiştir, diyenlere cevâbı-3

- İlim, yeni tecrübeler ışığında olguları izah edebilmek için daha kapsayıcı nazariyeler geliştirerek ilerler.
- **İlmin mahiyetini kavrayamayan bir kısım ilim mensupları**, ilime hiçbir vakit ifa edemeyeceği vazifeler yüklemeye kalmışlarsa bunda ilmin ne kabahati var?

Garp medeniyeti iflâs etmiştir, diyenlere cevâbı-4

- Eğer garp medeniyetinin yıkılmakta olduğu görüşüne mesnet, **felsefi ekollerin yerlerini başka ekollere bırakması** ise, bunların doğum ve ölüm tarihlerini bulmazsınız...

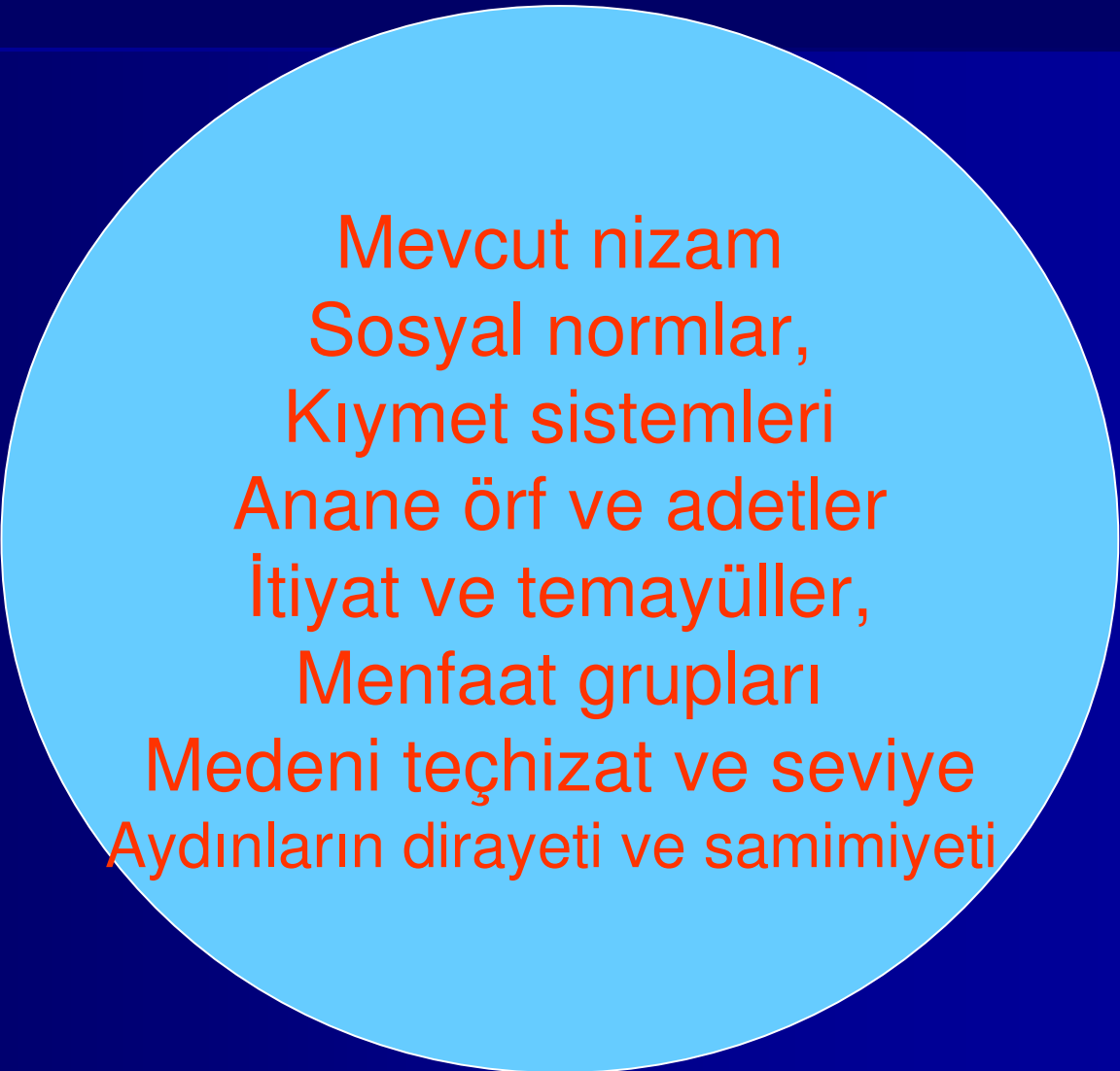
Garp medeniyeti iflâs etmiştir, diyenlere cevâbı-5

- Bir cemiyet başka bir topluluk tarafından işgal edilip, önceki medeniyetin bütün izleri silmeye kalkışılrsa bile, işgalcilerin kurduğu yeni medeniyet yine **iki kültürün terkiinden meydana gelir.**
- Biz garp medeniyetinden ne kadar çok unsur alıp kendimizden de ne kadar çok atmaya kalkarsak kalkalım bu terkibe mani olamayız. **Yeter ki bu arada kültürel ve sosyal parçalanmaya uğrayıp da mahvolup gitmeyelim.**

“Türkler göçebe bir kavimdir. Medenileşmesi mümkün değildir” diyenlere cevâbı

- Göçebelik **içtimaî** bir yapıdır. Toprağa yerleşip üretim vasıtalarının ve diğer faktörlerin değişmesi ile ister istemez değişir.
- İbni Haldun’a göre göçebe imparatorlukların ömrü **120 yıldır**. Halbuki Türklerin bu topraklardaki hükümranlığı 800 yıl.
- **Çepniler** örneği.
- Birinci dünya savaşına katılan **yerliler** örneği.

Geri kalmış ülkelerin fasit dairesi

Mevcut nizam
Sosyal normlar,
Kıymet sistemleri
Anane örf ve adetler
İtiyat ve temayüller,
Menfaat grupları
Medeni teçhizat ve seviye
Aydınların dirayeti ve samimiyeti

Menfaat ve baskı grupları

Kilise

Reform ve
Bilimsel
keşifler

İngiliz
İşçi sınıfı ve esnafı

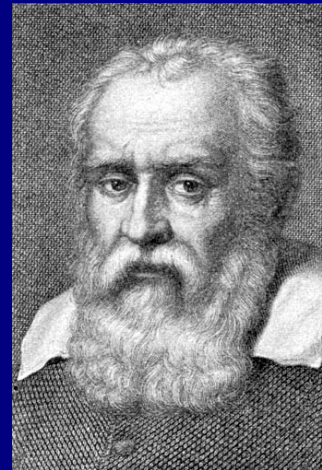
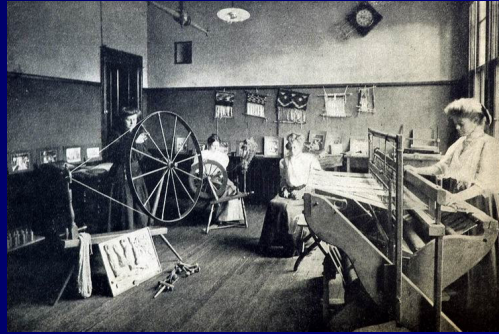
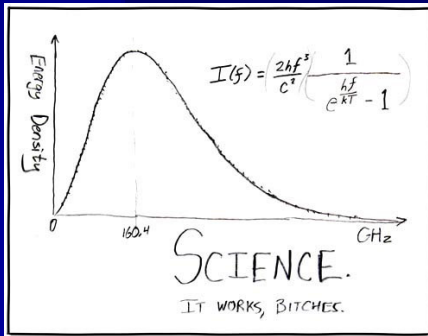
Endüstri
inkılabı

Yeniçeri

Modernleşme

Garp medeniyetinin kuvvet kaynakları

- Deneysel **bilim** ve onun uygulaması olan **teknoloji**
- Bilimsel **zihniyet**,
- **Sosyal yardım** teşkilatları
- **İçtimai ilimler**

Turhan'a göre Osmanlı Devleti'nin yıkılış nedeni...

- Dış saikler, iç saiklerden önemli
- Seçkinler ve halk arasındaki kültür farkı: Devlet yaratıcı hamlelerde halkın yardımından mahrum kaldı.
- İslam kültürünü geliştirme yükü tek başına Türkler'in omuzuna kaldı.

Garplılaşamayımışızın sebepleri

- Garp medeniyetini **layıkıyla anlayamamak**, ana unsurlarının nelerden ibaret olduğunu ve aralarındaki ilişkileri kavrayamamak,
- **Ne yapacağımızı ve nasıl yapacağımızı** bilememek,
- Her devrin idarecilerinin kendi önemsedikleri yenilikleri yaparken **bir öncekilerle bunu ilişkilendirememeleri.**

Turhan'a göre garp medeniyetinin temel unsurları

- Bilim ve bilim zihniyeti,
- Hayata uygulanması olan teknik
- İnsan haklarını teminat altına alan hukuk ve hürriyet,
- Bunların esasını teşkil eden müesseseler,
- Ferdî mes'uliyet hissi.

Hakikî garplılaşmanın tarifi...

- Hakiki garplılaşmak garplıya benzer şekilde yaşıyor görünmek, ilim ve teknik unsurlarına bigane kalıp **yalnızca yaşama biçimini almak değildir.**
- Hakiki garplılaşmak **bize olan kıymetleri muhafaza edip geliştirmek** demektir.
- Hakiki garplılaşmak, bu medeniyeti oluşturan asli **esas kıymetlerinin benimsenmesi**, bu sahada milletler arası seviyeye erişip, onlar gibi yaratıcı olmak...

Garplılaşmanın neresindeyiz?

Bütün bunlar mütalaa edildiğinde
garplılaşmanın başlangıcındayız!

Üniversite meselesi

- Üniversite dâvâsı, maarif dâvâsının bir parçası olarak görülmelidir.
- Aynı cinsten milyonlarca yarı münevver yetiştirmek hiçbir meseleyi halletmez.
- Her ihtisas sahasından en az 500 tane birinci sınıf ilim adamı yetiştirmek çok daha önemlidir.

Üniversite'nin temel fonksiyonları

- İlim adamı, araştırmacı yetiştirmek ve **ilmî araştırma** yapmak,
- Bütün öğretim kademeleri için **öğretmen** yetiştirmek,
- Kaliteli **idare ve iş adamı** yetiştirmek.

Üniversitenin seviyesini belirleyen...

- Öğretim üyelerinin ilmî kaliteleri, seviyeleri, sayıları,
- Sahip oldukları öğretme ve araştırma vasıtaları, imkânları.

Üniversite bu görevleri yapamazsa...

- Bir yüksek tahsil müessesesi açıp, adına lââyık olmadığı halde Üniversite demekle memlekete mümkün fenâlıkların en büyüğü yapılmış olur.

Öğretim programları arasında denge

İlmî faaliyetlerin
geređi

Cemiyetin amelî
ihtiyaçları

Kemiyet ölçüleri:

1. Sınıf ilim adamının nüfusa oranı:
1:100-120.

İsrail'de psikoloji sahasında **300** birinci sınıf bilim adamı.

ABD'de **18,000** psikolog.

Öğretim üyesine en fazla **15** öğrenci.

Harward 6,000 öğretim üyesi → **20,000** öğrenci

Robbins Report (1963)

Bir üniversitenin açılması için 375
öğretim üyesi→3000 öğrenci.

THE ROBBINS REPORT

by SIR CHARLES MORRIS, *formerly Vice-Chancellor, University of Leeds*

In the autumn of 1963, just a year ago, politicians, the universities and the rest of the educational world, and the public were impatiently awaiting the Report of the Robbins Committee. In June, according to *The Times* of June 20, Mr. Macmillan and a group of Cabinet Ministers questioned Lord Robbins at Admiralty House on the progress he and his committee of inquiry were making in their review of full-time higher education in Britain and what legislation their recommendations were likely to involve. This was of interest, *The Times*

Hangi ilim adamı halef yetiştirir?

- Kendisine güvenen,
- Kafasında halledilecek ilmî problemleri bulunan,
- Bunların hepsini halletmek için ömrünün kifâyet etmeyeceğini bilen,
- Eserinin kendisinden sonra da yaşamasını isteyen,
- İnsanî ve ilmî faaliyetlerinin şuuruna erişmiş olan.

Keyfiyet ölçüleri

- Üniversite demek, **kaliteli ilim adamı** demektir. Kaliteli ilim adamı olmayan üniversite ise diploma dağıtan bir müessese olmaktan öteye gidemez.
- Bir üniversitenin seviyesi ve gelişmesi üzerinde hiçbir faktör öğretim üyelerinin **yetiştirilmesi ve seçimi** kadar müessir değildir.
- Bu hususta **tesirli bir usul ve murakabe sistemine** kavuşmamış bir üniversitenin **hatta seviyesini muhafaza etmesi** beklenemez.

Zira...

- Hiçbir ilim adamı, kendisinin erişemediği bir seviyeye başkasını ulaştıramaz. Kimse bilmediği bir şeyi başkasına öğretemez.
- Kaldı ki böyleleri, bazı beşeri zaatlardan dolayı, kendilerinden daha iyilerinin , daha üstünlerinin yetişmesini de istemeyecektir.

Üniversitede kitap meselesi

- Başlangıç düzeyindeki **müracaat** kitapları: Ders kitapları
- **Kaynak kitaplar**: Klasik kitaplar, monografiler, makaleler.
- Talebe, hocadan **araştırmayı**, kitaplardan da **ilmî formasyonu** tamamlayacak bilgileri öğrenmelidir.
- **Oxford ve Cambridge** örneği: her hafta bir deneme. Bir ders yılında yazacağı **denemelerin sayısı 20'den aşağı olamaz**.
- Üniversite tahsilinin amacı, **araştırmayı, araştırma metotlarını ve okumayı** öğretmektir.

Mümtaz Turhan'a göre cehâlet

- Hakikatte Türkiye'nin bir numaralı düşmanı **cehâlettir.**
- Cehâlet yalnızca **okuma yazma bilmeyenlere** özgü değildir.
- Cehâletin daha kapsamlı ve derini **okur yazar, sözde aydınlardadır.**
- Yarı aydınlar, bilimin içeriğinin değişmediğini sanır, çok defa henüz başlangıç merhalesinde duraklayıp, **her şeyi bildiklerini** vehmederler.

Turhan'a göre halk ve münevver

Halk	Münevver
	
Verimsiz de olsa çalışan	Tembel
Bedenî mukavemet sahip	Daha tahsili esnasında yumuşamaya başlar
Kanaatkâr, ağır-başlı, hürmetkâr	Açgözlü, laubali, şarlatan, dalkavuk
Umumiyetle dindar, manevî kıymetlere bağlı	Ne dindar, ne dinsiz, fakat dar ve çok fenâ tarzda materyalist

Bilimin olmadığı yerde

Bilim

bilgi kısıntıları, kanaatler,
peşin hükümler, bâtıl itikatlar,
vehimler

Bilim adamı

sözde bilim adamı

Mühendis

diplomalı memur

Bilimsel güç ve
bilgi

aktörlük kudret ve mahareti

İnançlar

Bilgi

Kanaat

İman

- Kişinin, gerçeğe uygunluğunun denetlenebileceğini kabul ettiği inançları

Arada
kalan
inançlar

- Kişinin tereddütsüz ve ispatsız olarak kabul ettiği inançları

Bilimsel zihniyet: İnançlar arasındaki farkı idrak edebilme

Zihniyetler

İlkel
zihniyet

Ortaçağ
zihniyeti

Bilimsel
zihniyet

İlkel zihniyet

- İlkel insan, pratik pek çok başarıya sahip olabilir.
- Ancak “hakikatin objektif bir kıstası”na ulaşamaz,
- Davranışları sübjektiftir.

Ortaçağ zihniyeti

- Fikir ve vicdan **hürriyetine karşı çıkan;**
- Gerçeği **reddeden;**
- Gerçeklerle olgular arasındaki münasebetin **gözlem ve deney yoluyla anlaşılmasına ve ifadesine yanaşmayan;**
- Onaylanmış otorite ve üstatların ifade ve beyanlarından başka **hiçbir görüşe hayat hakkı tanımayan,**
- Bütün zulümlerini de '**hakikat ve fazilet**' namına işleyen bir zihniyettir.

Bilimsel zihniyet

- Hakikat ve doğru için tek ölçü:
- sistemli gözlem ve deneylere veya bilimsel yöntemeye göre veri ve kanıtlara dayandırılması;
- Denetlenebilir olması;
- Başkaları tarafından da tekrarlanabilir olmasıdır.
- Baskıcı değildir.
- Bilim, bilime sahip olan, onu hakkıyla benimseyip bu sahada bir varlık gösterebilen bir cemiyette yeşerebilir.

İlim ve ahlâk

- İlim, hakikî ilim adamına **hakikat severliği, dürüstlüğü, objektif ve bîtaraf** olmayı öğretmekle, ahlâkî davranışlara temel olarak onları teşvîk eder. İşte bizim ilim ve ölçüye sarılışımızın hikmeti budur. Yoksa materyalist bir görüş ve zihniyeti benimsediğimiz için değildir.
- İlim adamı zan etmez, fakat **bilir**. İkna etmeğe çalışmaz, **ispat eder**. Muhatabından itimat dilemez, bilakis onun dikkat etmesini ve gerçeği anlamaya çalışmasını **tavsiye eder**.

Atatürk ilkeleri ve milliyetçilik....

-Hakikatta bugün garbın imrenilecek bütün kültür ve medeniyet eserleri **millet bünyesine erişmiş modern cemiyetlerin** mahsulleridir. Bu nevi bir bünyeye sahip olmayan cemiyetlerde her çeşit ticaret, istismar, vurgunculuk, zevk ve sefahat olabilir, fakat insanlık namına ciddî bir eser meydana gelemez. Bineanaleh, Türkiye'nin ana dâvası bir an evvel **millet olma ve millî bir kültüre kavuşma** dâvasıdır.

Tevazuu

- 30 yıl sonra Bursa'da gördüğü 80 yaşındaki lise hocasıyla konuşması

Fedakârlığı

- İngiltere'ye gönderdiği bir asistanın Türkiye'deki ailesinin masraflarını üstlenmesi,
- Odasını asistanlarına bırakarak küçük bir odaya yerleşmesi.

Prof. Dr. Yılmaz Özakpınar

- Bir hoca olarak Mümtaz Turhan, **öğretmekten çok düşündürdü**. Kişinin asıl öğrendikleri problemleri görmeye çalışırken ve çözüm ararken kendi düşündükleriydi.
- **Bilimin objektifliğini ve ahlâk dürüstlüğünü** birbirinden ayrılmaz nitelikler olarak görürdü.

Prof. Dr. İskender Öksüz

- Hiçbir ülke **bir tek bilim adamına** bu kadar çok şey borçlanmamıştır.
- Hiçbir ülke, **bu kadar az sayfaya** bu kadar çok şey borçlanmamıştır.

Prof. Dr. Beğlan Toğrol

- Mümtaz Turhan, kendisini yakından tanıyan bütün batılıları hayran bırakmış, onlarla ömür boyu yakınlık ve arkadaşlık kurabilmiş, ilmi ve insanlığı takdir edilmiş, hepimizin kendisiyle iftihar edeceği bir şahsiyetti...
- Son derece vakur, haysiyetli ve gururlu şahsiyetinde derin bir merhamet, sonsuz bir muhabbet ve ince düşünce mahfuzdu. Bunların kaynağını ilim zihniyeti ve onun icabı olan objektiflik ve tarafsızlık teşkil ederdi.

Hekimoğlu İsmail

- Millet bütünlüğünü gaye edinenler, **câmi** ile **okulu**, ilmî esaslar içinde bir bütün olarak ele almak zorundadır. Diyebilirim ki bu gerçeği üniversite muhitinde ilk anlayanlardan biri **Prof. Dr. Mümtaz Turhan'dır.**

Prof. Dr. Mehmet Kaplan

- Mümtaz Turhan, üniversitedeki faaliyetlerinin dışında Türkiye'nin sosyal meselelerini ilmî şekilde halledebilecek yollar aradı.... Bugün milliyetçi bir genç, kalbini ve muhayyilesini besleyecek eserlerin yanında kafasına akıl verecek eserlere de sahiptir. Muhakkak ki bunların başında Mümtaz Turhan'ın eserleri gelir.

Tarık Buğra

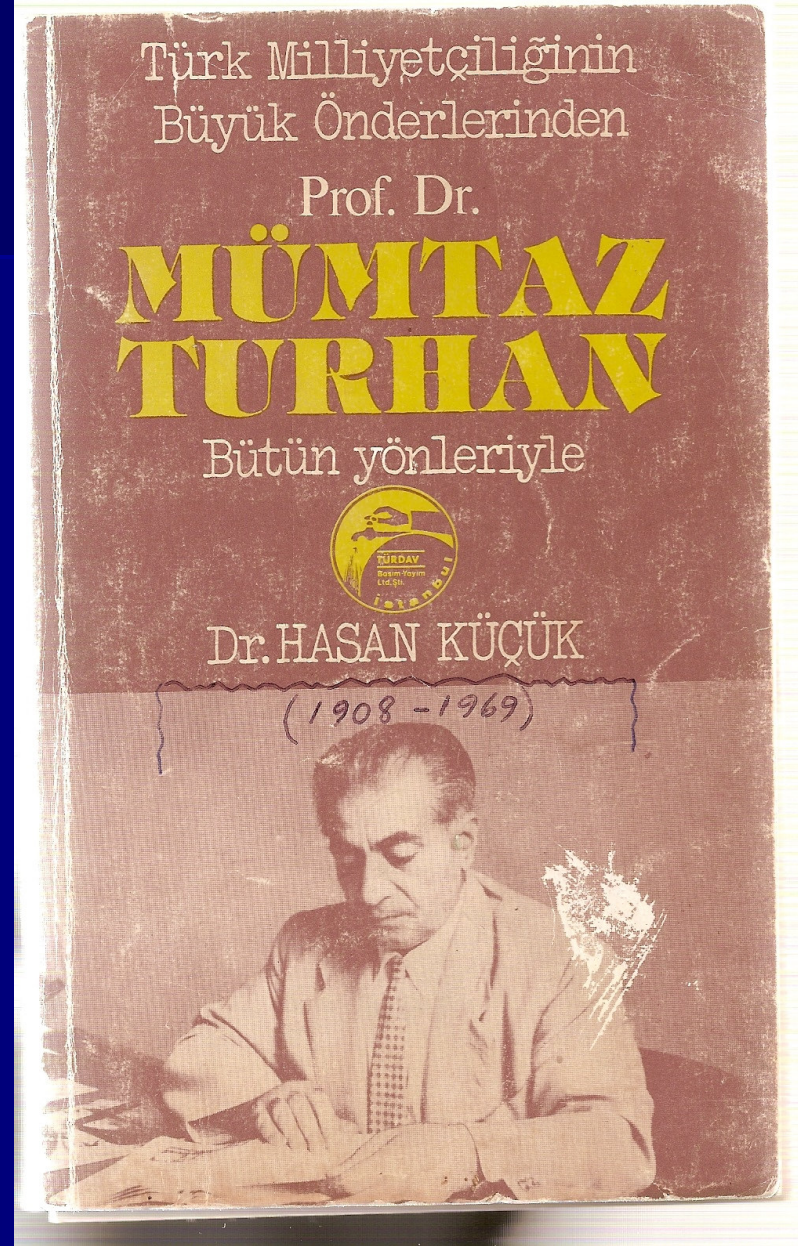
-Dürüsttü, mertti, çalışkandı, iyi bir aile reisi, **tam bir ilim adamı** idi. Hak ve hakikat gönüllüsü **mütevazı** bir insandı.
-Türk milliyetçiliğinin Ziyâ Gökalp'ı aşan ideologu oldu. Onun milliyetçiliğinin ana çizgisi, Türkiye'nin **millî bir devlete, millî bir kültüre** kavuşması için çalışmak, **ileri bir cemiyet** hâline gelmesini gaye edinmek, bu neticelerin **ancak ilim sayesinde** alınabileceğine inanmaktır.

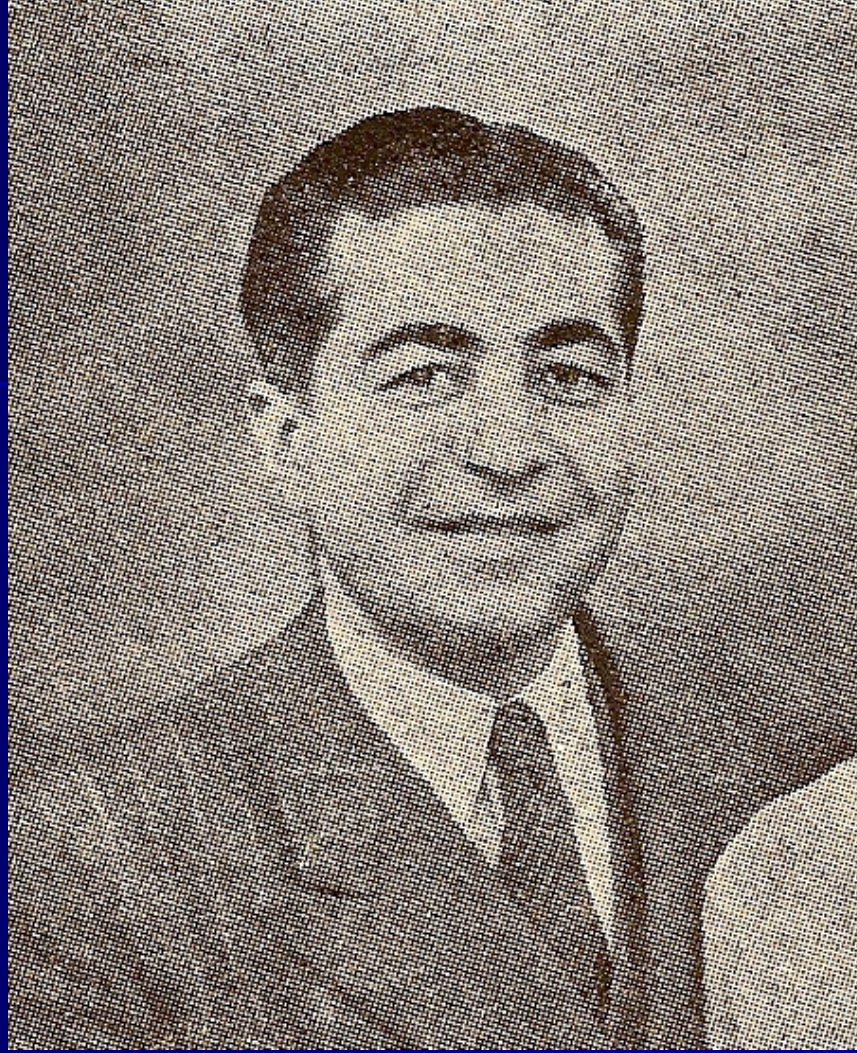
Dr. Hasan Küçük

- Onun eserlerinden her biri, en azından 5-10-15 hattâ 20 senelik bir emek mahsûlü olarak vücut bulmuş **birer fikir mecellesidirler**.
- Güneş, gördüklerini her yirmidört saat sonra bir daha görecektir, ama **Türk milleti Mümtaz Turhan'ın yerini ne zaman doldurabilecektir, bilmeyiz...**

Resimler

Kaynak:

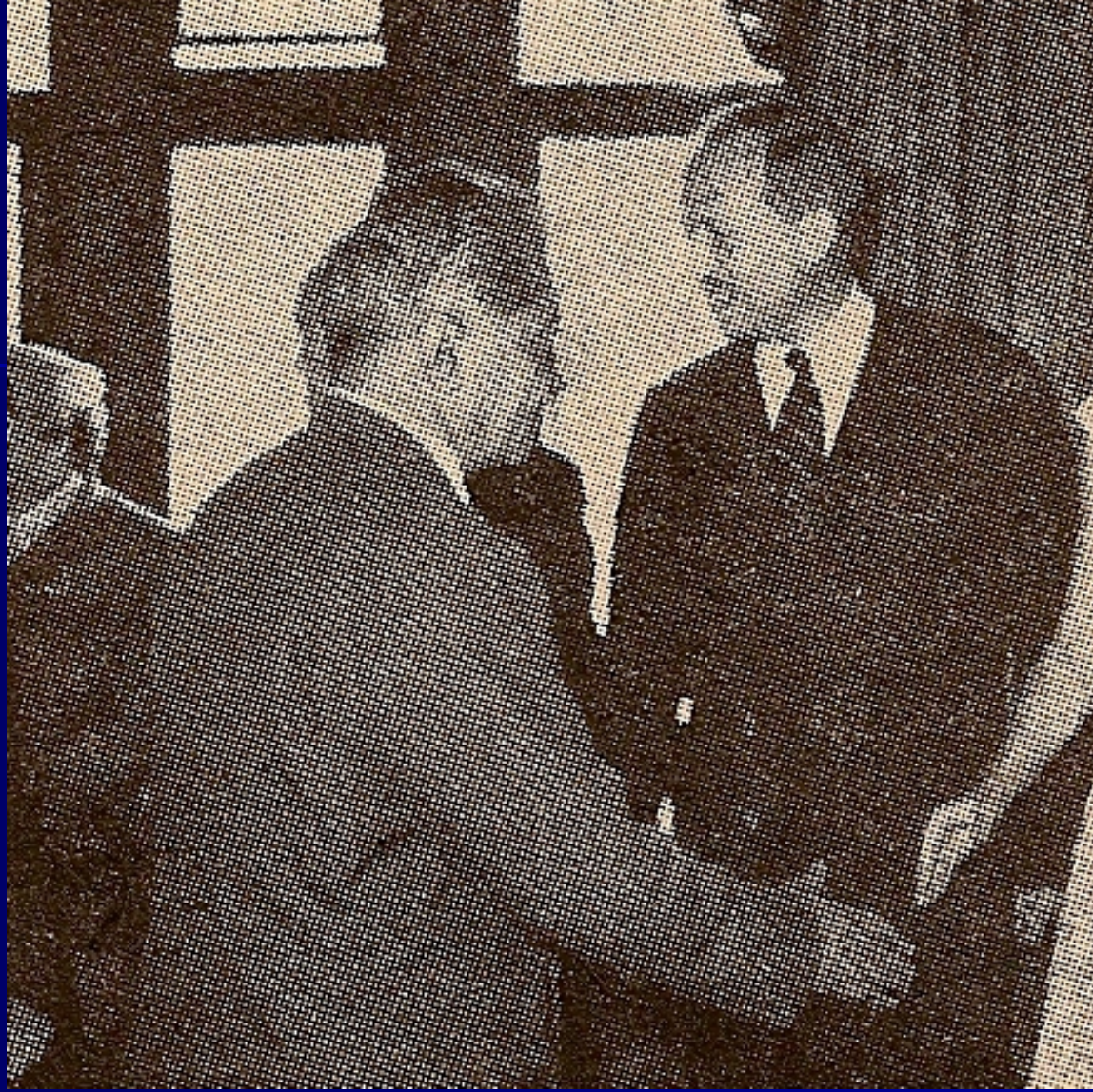

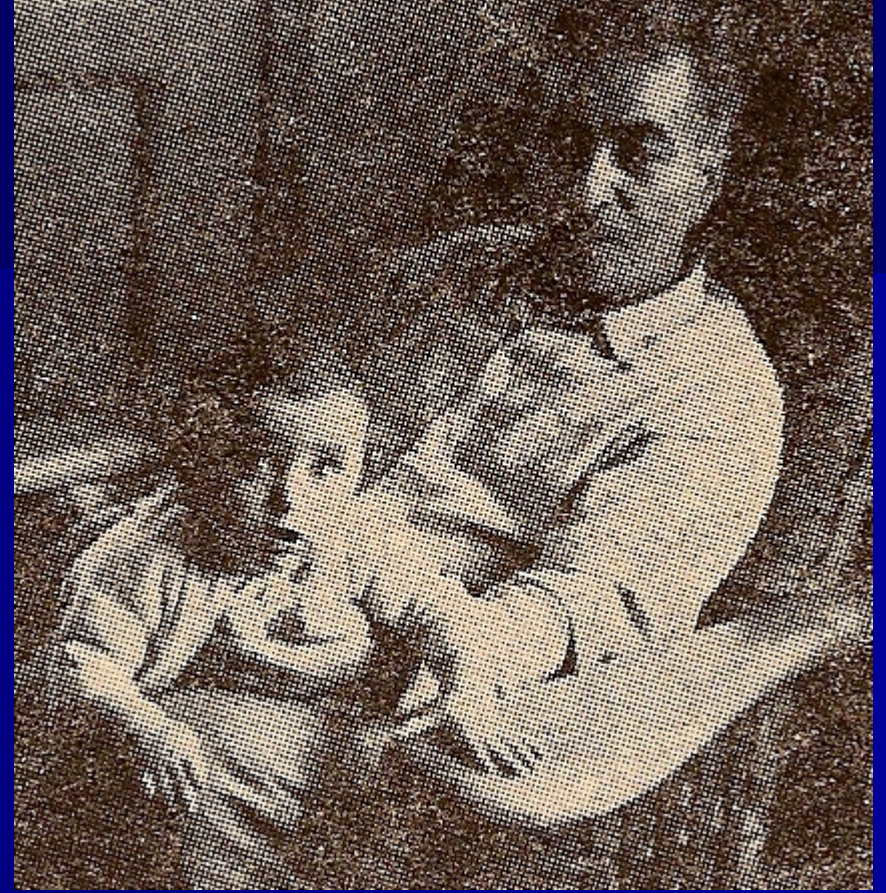
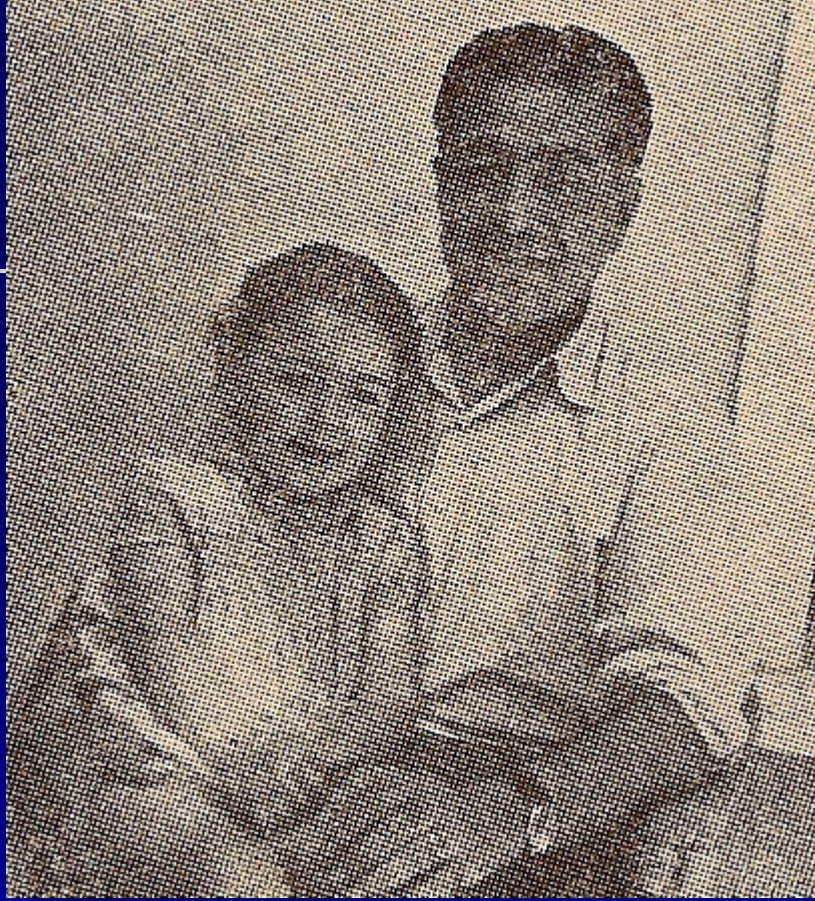
- 1945'lerde Cambridge Üniversitesi'nde

■ İstanbul Üniversitesi'nde

- Davetli konuşmacı olarak bulunduğu Belçika'da, Belçika Kralı'yla

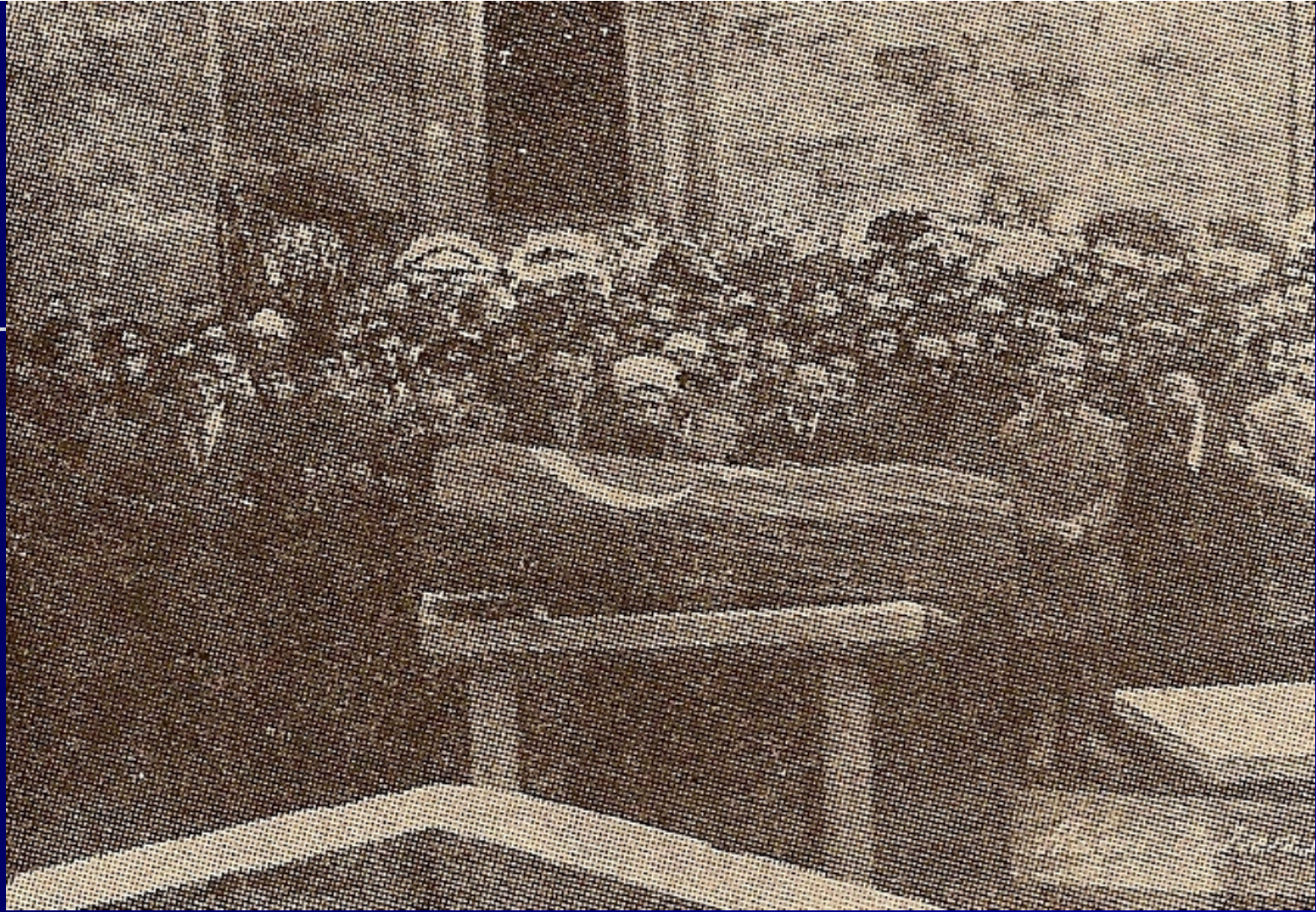
■ Kızları Fügen ve Nesrin'le

- Köy bekçisi ve asistanı Sabri Özbaydar'la

- Bayezid Camii'nde musalla taşında

■ Cenaze namazı...

■ Ve son yolculuğunda...

Gidiyor!...

Gören yoktu kibrini,
Bilemedik kadrini,
Boş bırakıp yerini,
Bir **Kehkeşan** gidiyor!...

Erzurum'lu bir dadaş,
Bir kahraman gidiyor!...
Bir mücahit gönüldaş
Eşsiz insan gidiyor!...

Yurt, ŞİRİN'di o, FERHAT!
Altmış yıl etti feryat,
Semaya açmış kanat,
MÜMTAZ TURHAN gidiyor

Ardından bayrak, bayrak,
Yürüyen şu halka bak!
Sökmüş nurlu bir şafak,
Destan, **destan** gidiyor!...

Garip Öcal, sus artık,
Fayda vermez yas artık,
Bas mührünü, bas artık,
Cennetmekân gidiyor!

Cemal Oğuz Öcal

■ Nur içinde yatsın!...